

ZDZIŚŁAW PUŚLECKI
Poznań

WPLYW ZMIAN STRUKTURALNYCH NA WZROST PROTEKCJONIZMU W EWG

Rozwój Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej w latach siedemdziesiątych jest nierozłącznie związany z nasileniem zmian strukturalnych w całej gospodarce kapitalistycznej. W tym czasie powstało szereg nowych przemysłów, inne w zasadniczy sposób zmieniły swoje podstawy działania a jeszcze inne permanentnie tracą na znaczeniu.

Najbardziej ogólnie procesy zmian strukturalnych rozpatruje się w teorii ekonomii pod kątem udziału trzech głównych działów gospodarki w produkcie narodowym brutto. Opierając się na teoretycznych założeniach angielskiego ekonomisty C. Clarka¹, dotyczących wpływu zmian strukturalnych na rozwój gospodarczy, można stwierdzić, że we wszystkich rozwiniętych krajach kapitalistycznych poważnie zmniejsza się w produkcie narodowym brutto ciężar gatunkowy rolnictwa i leśnictwa, znaczenie przemysłu przetwórczego nieco spada, natomiast ciąglemu powiększeniu ulega udział sektora usług, zarówno prywatnych jak i państwowych.

Istotny wpływ na przeobrażenia strukturalne we współczesnym świecie wywierają czynniki zewnętrzne. Związane jest to przede wszystkim ze wzrostem współzależności ekonomicznej współczesnego świata oraz z nowymi możliwościami specjalizacji i kooperacji w skali światowej uwarunkowanymi wymogami handlu zagranicznego². Wynikają z tego głębokie przemiany w międzynarodowym podziale pracy, których źródłem jest wzrost międzynarodowej komplementarności gospodarek narodowych krajów, odgrywających we wcześniejszych okresach raczej rolę pasywną. Na podkreślenie zasługuje przede wszystkim aktywna rola krajów socjalistycznych, włączających się coraz bardziej do międzynarodowego podziału pracy oraz krajów rozwijających się, które stopniowo wyłamują się z roli narzuconej im przez tradycyjny podział pracy. Te ostatnie dążą do zdobywania coraz bardziej samodzielnej pozycji jako główni dostawcy podstawowych surowców przy coraz silniejszym zaznaczaniu swej obecności w tworzeniu nowego przemysłowego podziału pracy. Wszystko to zmusza wysoko rozwinięte kraje kapitalistyczne do aktywizowania,

¹ C. Clark, *The Conditions of Economic Progress*, London 1957.

² W. Grabska, *Gospodarka RFN w obliczu zmian strukturalnych*. „Kapitalizm” nr 3 - 4/1977 s. 21.

przez odpowiednio ukierunkowane przemiany strukturalne, posunięć, które pozwoliłyby im na zachowanie zdobytej w tym procesie pozycji.

Ważnym czynnikiem przyspieszającym zmiany strukturalne są również, narastające w związku z nierównomiernym rozwojem, sprzeczności między najsilniejszymi pod względem ekonomicznym państwami kapitalistycznymi a głównymi ośrodkami siły w świecie kapitalistycznym. Dążenie poszczególnych krajów do utrzymania wysokiej lokaty w międzynarodowym układzie sił lub jej podniesienia staje się niewątpliwie jednym z ważnych motywów działania także w dziedzinie zmian strukturalnych³.

Pod wpływem wymienionych czynników stale dokonują się przeobrażenia strukturalne w wysoko rozwiniętych krajach. W poszczególnych fazach rozwoju przybierają one jednak postać widocznego skoku jakościowego. Znaczne zmiany w tej dziedzinie następują z reguły w okresach większych załamań cyklicznych oraz w czasie okresowych kryzysów i recesji występujących w rozwoju gospodarczym krajów kapitalistycznych. Wskutek nateżenia walki konkurencyjnej wywołanej osłabionym popytem, poszczególne przemysły muszą zdawać „egzamin” swej przydatności. Wiele słabszych przedsiębiorstw, dziedzin wytwórczości i branż nie wytrzymuje tej próby. Uaktywniony w fazie ożywienia proces odnowienia kapitału stałego wprowadza zatem szereg korekt o charakterze strukturalnym. W tym czasie rodzą się także koncepcje bardziej racjonalnego strukturalnego ukształtowania rozwoju gospodarczego.

W pierwszej połowie lat siedemdziesiątych w światowej gospodarce kapitalistycznej skumulowało się szereg zjawisk, które wpłynęły na nasilenie zmian strukturalnych. Zalicza się do nich przede wszystkim „stagflację”, którą G. Haberler — jeden z najwybitniejszych przedstawicieli neoliberalizmu — określa jako kategorię wyrażającą stan trwałego współistnienia wysokiego bezrobocia z inflacyjnym wzrostem cen⁴, eksplozję cen na ropę naftową i postępujący za nią kryzys energetyczny, załamanie międzynarodowego systemu walutowego opartego na układach z Bretton Woods z 1944 roku, uporczywe deficyty bilansów płatniczych itp. Zjawiska te stanowiły źródła głębokiej recesji gospodarczej, której kulminacja przypadła na lata 1974-1975, towarzyszyły jej i pozostały nadal w strukturze gospodarki światowej powodując długotrwałe, zapoczątkowane w czasie kryzysu koniunkturalnego, głębokie zmiany strukturalne. Fakt, że po krótkotrwałym ożywieniu nastąpiła ponowna recesja świadczy o tym, że gospodarka kapitalistyczna znalazła się w fazie kryzysu strukturalnego, a nałożenie się kryzysu koniunkturalnego i struk-

³ Tamże, s. 22.

⁴ G. Haberler, *The Problem of Stagflation*. AEIS. Studies of Contemporary Economic Problems. Washington 1976, s. 259.

turalnego wyraźnie skomplikowało konieczne procesy przystosowawcze do nowych warunków rozwoju.

Potrzeba zmian strukturalnych zarysowała się szczególnie w krajach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej.

Pierwszy etap rozwoju EWG, którego głównym zamierzeniem było utworzenie unii celnej, przebiegał w warunkach sprzyjających realizacji zadań określonych w Traktacie Rzymskim. Wysoka dynamika wzrostu gospodarczego, wynikająca częściowo z dużej skuteczności interwencjonizmu państwowego, częściowo zaś z procesów integracyjnych, sprzyjała — przy ograniczonych zjawiskach inflacyjnych — rozszerzeniu wymiany handlowej oraz zwiększeniu roli handlu zagranicznego w procesach wzrostu ekonomicznego.

Tanie źródła energii (ropa naftowa), wzrost zatrudnienia i rosnący na rynku światowym popyt, przy względnej stabilizacji cen surowców, przyspieszały przekształcenia strukturalne i coraz bardziej uzależniały narodowe procesy gospodarcze od międzynarodowych stosunków ekonomicznych. W tych warunkach oczywiste stały się dążenia krajów EWG — podobnie jak innych państw kapitalistycznych — do multinacjonalizacji wymiany i liberalizacji handlu międzynarodowego. Liberalizację tę nie można jednak traktować jako powrót do XIX wiecznej polityki wolnego handlu i zmiany w dotychczasowej orientacji w zagranicznej polityce ekonomicznej; jej celem było wzajemne osłabienie polityki protekcjonizmu, a w EWG — zupełne zniesienie cel między krajami członkowskimi i utworzenie wspólnej zewnętrznej taryfy celnej.

Drugi etap rozwoju EWG — utworzenie unii walutowej i gospodarczej — przebiegał już mniej pomyślnie. Stosunkowo szybko wystąpiły objawy kryzysowe, hamujące integrację poprzez pogłębianie się różnic rozwojowych między obszarami i krajami Wspólnoty⁵. Tendencje te w dużym stopniu zostały wzmocnione poprzez rozszerzenie EWG o nowych członków⁶, a także zwiększenie na mocy kolejnych porozumień, układów i konwencji⁷ liczby krajów stowarzyszonych z EWG. Zgodnie z konwencją z Lomé z 1975 r. w skład systemu stowarzyszenia wchodzi obecnie 46 krajów rozwijających się Afryki, strefy Morza Karaibskiego i Pacyfiku — ACP⁸. W rezultacie uzyskanych preferencji handlowych,

⁵ Z. Nowak, *Stan i perspektywy systemu integracyjnego EWG*. „Przegląd Zachodni” nr 3/1978, s. 13.

⁶ W 1973 r. do EWG przystąpiła W. Brytania, Irlandia i Dania.

⁷ Najważniejsze z nich to: układ z Arusza z 1968 r., dwie konwencje z Yaoundé obowiązujące kolejno w latach 1964-1969 i 1971-1975 oraz konwencja z Lomé z 1975 r.

⁸ W grupie ACP znajduje się 18 państw afrykańskich i Madagaskar — najwcześniej stowarzyszonych z EWG. Mauritius, który stowarzyszył się z EWG jako pierwsze państwo Commonwealthu w 1973 roku, 12 afrykańskich państw Common-

TABELA 1

Produkt wewnętrzny brutto krajów EWG
(w cenach stałych) 1970=100

Kraje	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
EWG („dziewiątka”)	95	100	103	107	113	115	113	119	122	125
RFN	94	100	103	107	112	112	110	116	120	123
Francja	93	100	105	111	117	120	119	127	131	135
Włochy	95	100	102	105	112	116	111	119	121	124
Holandia	94	100	104	108	115	118	116	124	126	129
Belgia	94	100	104	110	116	121	118	126	128	130
Luksemburg	98	100	103	107	115	119	109	117	119	122
W. Brytania	98	100	103	105	111	112	110	113	114	118
Irlandia	—	100	104	109	114	114	114	122	129	137
Dania	97	100	104	108	111	112	111	120	122	122

Źródło: *Statistische Grundzahlen der Gemeinschaft 1977*, Brussel-Luxembourg, s. 27 i *Statistische Grundzahlen der Gemeinschaft 1979*, Brussel-Luxembourg, s. 27.

kraje te otrzymały szereg udogodnień dla eksportu swoich wyrobów przemysłowych, stając się w niektórych dziedzinach poważnymi konkurentami dla członków Wspólnoty.

Pod koniec pierwszej połowy lat siedemdziesiątych nastąpiło załamanie długookresowego wzrostu całej gospodarki kapitalistycznej; spowodowało ono poważne perturbacje na rynku światowym, stawiając wiele dziedzin produkcji EWG w niekorzystnej sytuacji. Nieznaczną i powodowaną poprawą koniunktury na przełomie 1975/76 r. była krótkotrwała; od końca 1976 r. ponownie utrzymuje się recesja. Świadczy o tym dynamika wzrostu produktu wewnętrznego brutto krajów EWG (por. tabela 1), którą w latach 1977 i 1978 charakteryzuje zwolnienie tempa wzrostu gospodarczego do około 3 procent. Brak ożywienia inwestycji spowodował, że tempo wzrostu produkcji przemysłowej Wspólnoty (por. tabela 2) w większości przypadków było jeszcze niższe. Przeciętnie wzrost produkcji przemysłowej po 1976 r. w większości krajów EWG kształtował się w wysokości 1,6 procent. Tylko w Republice Federalnej Niemiec, Wielkiej Brytanii i Irlandii wzrost ten był wyższy od średniej.

Odzwierciedleniem występujących trudności inwestycyjnych i przemysłowych w EWG było zmniejszenie tempa wzrostu obrotów handlowych (por. tabele 3 i 4) i wzrost protekcjonizmu w stosunku do eksportu

wealthu (Kenia, Uganda, Tanzania, Botswana, Gambia, Ghana, Lesotho, Malawia, Nigeria, Sierra Leone, Swaziland i Zambia), 5 innych państw afrykańskich (Etiopia, Gwinea-Bissau, Gwinea Równikowa, Liberia i Sudan), 6 krajów strefy karaimskiej (Bahama, Barbados, Grenada, Gujana, Jamajka, Trynidad i Tobago) oraz 3 kraje strefy Pacyfiku (Fidżi, Tonga i Samoa Zachodnie).

TABELA 2

Produkcja przemysłowa krajów EWG
(w cenach stałych) 1970 = 100

Kraje	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978*
										1977
RFN	94	100	102	106	113	112	105	114	116	101
Francja	95	100	104	111	119	123	114	124	126	101
Włochy	95	100	100	104	115	119	108	122	123	98
Holandia	91	100	106	111	118	122	115	126	127	100
Belgia	97	100	102	109	116	121	109	118	117	99
Luksemburg	100	100	99	103	115	119	93	100	99	105
W. Brytania	99	100	100	102	111	108	102	102	106	101
Irlandia	95	100	104	108	119	122	115	126	137	111
Dania	98	100	104	107	115	109	103	115	117	102

Źródło: *Statistische Grundzahlen der Gemeinschaft 1977*, s. 104. *Statistical Yearbook U.N. 1979*. New York 1979, ss. 165-169.

* Indeksy dla stycznia - czerwca 1978 r. obliczono w stosunku do stycznia - czerwca 1977 r.

i importu realizowanego wszystkimi dostępnymi i skutecznymi środkami politycznymi i ekonomicznymi, narodowymi i ponadnarodowymi.

W wielu dziedzinach wyjście z recesji związane jest z głębokimi zmianami strukturalnymi, z dostosowaniem struktury kosztów do nowych, wyższych cen paliwa i odpowiednio innych surowców, z rekonstrukcją znacznych nakładów inwestycyjnych, zmianami technologicznymi itp.

Wobec rozszerzenia mocy produkcyjnych światowego przemysłu stalowego, szczególnie w tej dziedzinie przemysłu EWG uwydatniły się ślady zmian strukturalnych; jak wykazuje tabela 5 od 1975 r. produkcję stali w EWG cechuje stagnacja z pewnymi zwyczajami lub spadkami produkcji

TABELA 3

Import krajów EWG
(w cenach stałych) 1970 = 100

Kraje	1965	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
RFN	63	100	111	122	129	127	131	152	159
Francja	56	100	108	122	138	144	134	158	163
Włochy	53	100	98	110	124	117	105	121	119
Holandia	59	100	107	111	127	123	118	132	139
Belgia - Luksemburg	61	100	109	119	138	141	133	151	158
W. Brytania	78	100	105	116	133	134	124	133	141
Irlandia	68	100	105	112	134	132	114	132	148
Dania	68	100	97	100	121	114	106	126	124

Źródło: *Statistical Yearbook UN-1979*. New York 1979, s. 492.

TABELA 4

Eksport krajów EWG
(w cenach stałych) 1970 = 100

Kraje	1965	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
RFN	58	100	106	115	133	150	134	153	160
Francja	60	100	108	123	136	149	143	158	167
Włochy	58	100	107	122	128	136	137	153	163
Holandia	57	100	112	123	143	146	141	158	158
Belgia — Luksemburg	61	100	110	126	141	141	133	152	159
W. Brytania	76	100	109	111	126	133	130	139	152
Irlandia	64	100	107	114	125	132	142	147	173
Dania	74	100	105	114	120	129	124	129	135

Źródło: *Statistical Yearbook UN 1978*. New York 1979, s. 493.

w ciągu poszczególnych lat. Rytm ten uległ wprawdzie zachwianiu w 1979 r., ale na tej podstawie nie można było wysunąć optymistycznej prognozy dla 1980 r. Zwykująca od 1978 r. tendencja w produkcji stali krajów EWG wystąpiła bowiem także w 1979 r., lecz rezultat 140 mln ton (czyli o 5,6 procent więcej niż w roku poprzednim) nie osiągnął jeszcze poziomu z 1974 r. Na uwagę zasługuje fakt, że w 1979 r. wszystkie kraje EWG z wyjątkiem Włoch i Danii miały lepsze wyniki niż w 1978 r.; te ostatnie są jednak jedynymi, które przekroczyły poziom z 1974 r. W ciągu dziesięciu miesięcy 1980 r. produkcja stali krajów EWG znów spada o 5 procent⁹, w porównaniu z danym okresem 1979 r., a przewidywania na ostatni kwartał wykazywały dalszy spadek powyżej 14 procent w stosunku do analogicznego kwartału 1979 r.¹⁰

Z podobnymi trudnościami w EWG spotkał się przemysł stoczniowy, w którym od 1976 r. (por. tabelą 6) ma miejsce spadek produkcji, a także przemysł tekstylny, gdzie ograniczono liczbę miejsc pracy przeciętnie o ponad 50 000 stanowisk, zmniejszając produkcję tak „wrażliwych” towarów jak tekstylia, odzież, obuwie, niektóre wyroby przemysłu elektrotechnicznego i elektronicznego, artykuły gospodarstwa domowego, łożyska toczne, niektóre produkty chemiczne — zwłaszcza z zakresu chemii organicznej i inne.

W gałęziach przemysłu, które znalazły się w kłopotliwej sytuacji wynikającej z nasilenia się zmian strukturalnych, szczególnie silnie wystąpiły tendencje protekcjonistyczne.

Trudności przemysłu stalowego, na przykład, skłoniły EWG do przeciwdziałania zaostrzającej się konkurencji i spadkowi cen poprzez do-

⁹ „The Economist” 8 11 1980, s. 86.

¹⁰ Tamże oraz „Le Monde” 5 11 1980, s. 39.

TABELA 5
Produkcja stali krajów EWG
 (w mln ton)

Kraje	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
EWG	134,7	138,1	128,2	139,1	150,1	155,6	125,2	134,2	126,1	132,6	140,0
RFN	45,3	45,0	40,3	43,7	49,5	53,2	40,4	42,4	39,0	41,3	46,0
Francja	22,5	23,8	22,9	24,1	25,3	27,0	21,5	23,2	22,1	22,8	23,4
Włochy	16,4	17,3	17,5	19,8	21,0	23,8	21,8	23,4	23,3	24,3	24,0
Holandia	4,7	5,0	5,1	5,6	5,6	5,8	4,8	5,2	4,9	5,6	5,8
Belgia	12,8	12,6	12,4	14,5	15,5	16,2	11,6	12,1	11,3	12,6	13,4
Luksemb. Wielka	5,5	5,5	5,2	5,6	5,3	6,3	4,6	4,6	4,3	4,8	5,0
Brytania	26,8	28,3	24,2	25,3	26,6	22,3	20,1	22,3	20,4	20,3	21,6
Irlandia	0,08	0,08	0,08	0,08	0,1	0,1	0,08	0,06	0,05	0,07	.
Dania	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,5	0,6	0,7	0,7	0,9	0,9

Źródło: Sporządzono na podstawie: *Statistical Yearbook UN 1978*. New York 1979, s. 335., *Statistische Grundzahlen der Gemeinschaft 1979*. Brussel-Luxembourg, s. 91, oraz *Börsen Wirtschaftshandbuch 1980*. Sociéts-Verlag, s. 224.

browolne ograniczanie produkcji (plan Simoneta, obowiązujący od 1 stycznia 1977 r.) a w późniejszym okresie (od 1 maja 1977 r.) nie tylko ograniczanie produkcji lecz również ustalanie cen minimalnych (plan Davignona). Niezależnie od tych środków — podjętych w skali całej Wspólnoty — poszczególne kraje EWG wprowadziły specjalne plany pomocy dla przemysłu stalowego — głównie poprzez modernizacje zakładów.

Mechanizm minimalnych cen importowych, wprowadzony w EWG w ślad za ograniczeniami importowymi USA z dniem 1 stycznia 1978 r., jest w pewnym sensie podobny do mechanizmu opłat wyrównawczych, stosowanych przy imporcie do Wspólnego Rynku produktów rolnych

TABELA 6
Rozwój przemysłu stocznioowego krajów EWG
 w latach 1969 - 1978 (tys. BRT)

Kraje	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
RFN	1609	1687	1649	1606	1980	2151	2549	1792	1390	600
Francja	791	960	1112	1129	1134	1349	1301	1195	887	640
Włochy	464	598	813	948	754	1028	847	662	665	309
Holandia	596	460	821	761	896	723	951	574	403	211
Belgia	131	155	182	240	225	218	211	186	169	263
Luksemburg	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
W. Brytania	1040	1237	1239	1233	1018	1281	1304	1341	1119	813
Irlandia	20	28	3	28	32	3	28	29	41	6
Dania	600	514	806	905	920	1125	961	957	636	360

Źródło: *Statistical Yearbook UN 1978*. New York 1979, s. 349

TABELA 7

Liczba restrykcji importowych w poszczególnych krajach OECD
(stan ze stycznia 1976 r.)

Kraje	Ogółem	Produkty rolnicze	Produkty przemysłowe
RFN	39	19	20
Francja	74	39	35
Włochy	20	12	8
Beneluks	8	4	4
W. Brytania	25	19	6
USA	7	1	6
Kanada	5	4	1
Japonia	27	22	5

Źródło: Dane MITI

z krajów trzecich. Bazowe minimalne ceny importowe dotyczące 140 wyrobów hutniczych skalkulowane zostały na podstawie najniższych kosztów produkcji stali, sprzedawanej bez strat w Japonii, RPA, Brazylii i Kanadzie¹¹. W przypadku wyrobów stalowych przywożonych z krajów trzecich, których ceny są niższe od minimalnych cen bazowych, obciąża się je specjalnymi opłatami celnymi dla zapewnienia wymaganego poziomu cen minimalnych.

O wzmożeniu stosowania środków protekcyjnych w najbardziej zagrożonych ze strony konkurencji dziedzinach przemysłu krajów EWG świadczy liczba restrykcji importowych (por. tabela 7), która — według rzecznika japońskiego ministerstwa handlu międzynarodowego i przemysłu (MITI) — na początku 1976 r. przewyższała w znacznym stopniu ograniczenia tego typu stosowane przez USA, Kanadę i Japonię.

Zadania i warunki rozwoju gospodarczego sprawiły, że w EWG — podobnie jak w innych krajach kapitalistycznych — w latach siedemdziesiątych nie sięgnięto po tradycyjne sposoby protekcyjizmu lecz wypracowano nowe, bardziej nowoczesne i bardziej efektywne. Współczesny protekcyjizm ma zatem charakter protekcyjizmu selektywnego (w odróżnieniu od globalnego, obejmującego większość towarów importowanych), regionalnego (w odróżnieniu od narodowego) i pozataryfowego (w odróżnieniu od celnego)¹².

¹¹ Według oświadczeń rzecznika Komisji EWG, ceny te są średnio o 6,75 procent niższe od tak zwanych bazowych cen minimalnych wyrobów stalowych, mających charakter obligatoryjny a częściowo wskaźnikowy (pręty zbrojeniowe, stal handlowa, blacha cienka w zwojach) „Rynki Zagraniczne” nr 2 z 5.01.1978 r.

¹² Por. R. Ławniczak, *Bariery pozataryfowe, narzędzia polityki handlowej i neo-protekcyjizmu lat siedemdziesiątych*. Poznań 1975, s. 35.

Selektywny charakter protekcjonizmu jest koniecznością wynikającą z zależności poszczególnych krajów od reszty świata; żadne państwo nie wytwarza wszystkich potrzebnych mu produktów, a tylko niektóre produkują w całości dobra, które eksportują.

Charakter regionalny wynika ze zjawiska integracji gospodarczej oraz konsekwencji powiązania się przez niektóre kraje systemami wzajemnych preferencji. Protekcjonizm ma także regionalny charakter w innym sensie: rynki krajowe chronione są częstokroć przed importem nie z całego świata lecz z określonych jego części, gdzie na skutek wolniejszego, szybszego lub po prostu innego rozwoju gospodarczego pewne dobra produkowane są taniej.

Pozataryfowy charakter protekcjonizmu wynika natomiast ze spadku znaczenia i efektywności cel oraz z konieczności zastąpienia ich środkami o innym zakresie działania. Należy także zauważyć, że zmianie ulegają bariery pozataryfowe. Coraz częściej stosowane są dobrowolne ograniczenia eksportowe oraz restrykcje polegające na ustalaniu i kontroli cen importu.

Na niepokojący wzrost przeszkód pozataryfowych we współczesnym handlu międzynarodowym, a w tym również w handlu EWG z krajami trzecimi, zwrócono szczególną uwagę w czasie ostatnich wielostronnych rokowań handlowych w ramach GATT, zwanych RUNDĄ TOKIJSKĄ¹³, których intencją było nie tylko osiągnięcie porozumienia w sprawie redukcji cel ale objęcie rozmowami — w zasadzie po raz pierwszy — przeszkód pozataryfowych.

W wyniku recesji pojawiło się jednak szereg nowych ograniczeń, których przykładem w EWG jest kontyngentowanie importu wyrobów tekstylnych, skórzanych oraz stali. W tych warunkach w toku RUNDY TOKIJSKIEJ istotniejsze postępy osiągnięto w zakresie obniżki taryf celnych; wyniki rokowań na temat przeszkód natury pozataryfowej okazały się natomiast dalece niezadowolające.

Szczególnie silny wpływ na stosowanie polityki protekcjonizmu w EWG mają presje wewnętrzne wywołane — w związku z ograniczeniami produkcji — wzrostem bezrobocia. Rządy krajów EWG godzą się nawet na pewną utratę efektywności i spadek tempa wzrostu gospodarki, aby w ten sposób utrzymać jak największe zatrudnienie w zagrożonych sektorach i nie dopuszczać do konfliktów między pracodawcami i związkami zawodowymi.

Presje protekcjonistyczne wywierane są nie tylko ze strony związków

¹³ Uciążliwe, pięć lat trwające rozmowy, zakończone zostały w Genewie 12 kwietnia 1979 roku podpisaniem porozumienia handlowego z mocą obowiązującą od 1 stycznia 1980 roku.

zawodowych, ale — może nawet w większym stopniu — również ze strony producentów. W związku z długotrwałą zniżkową tendencją stopy zysku producenci starają się jak najdłużej zwlekać z koniecznością modernizacji i adaptacją do zmniejszonego popytu. Widoczna jest ogólna niechęć do inwestowania w ryzykowne przedsięwzięcia, jakimi są np. uruchomienia produkcji nowych dóbr, mogących zastąpić te, które napotykają coraz większe trudności. Opóźnianie modernizacji i adaptacji możliwe jest tylko poprzez osłabienie konkurencji: z jednej strony zmierzają się do monopolizacji produkcji, a z drugiej — ochrania się rynek krajowy przed importem. Należy przy tym zaznaczyć, że presja ze strony przemysłów konkurencyjnych wobec importu jest zawsze silniejsza niż ze strony tych, którzy zainteresowani są liberalizacją. Podręcznikową prawdę o liberalizacji przynoszącej korzyści całemu społeczeństwu komplikuje jednak fakt, że gospodarke kraju prowadzącego taką politykę musi cechować dostateczna zdolność do efektywnego wprowadzania struktur dostosowawczych, których koszty — w tym zwłaszcza redystrybucję dochodów i utratę miejsc pracy — ponoszą określone gałęzie przemysłu i grupy pracowników.

Niepokojącą cechą protekcyjizmu z kolei jest jego skłonność do samopogłębiania się — zarówno w ramach poszczególnych krajów jak też w skali międzynarodowej. Udzielenie pomocy jednej branży zachęca inne branże, nie korzystające ze specjalnych praw, do ubiegania się o podobną pomoc. Prowadzi to także do tworzenia branż o niskiej wydajności pracy i niskim poziomie technologicznym — kosztem tych gałęzi, które są stymulatorami wzrostu. Protekcja powoduje zwiększenie zależności gospodarczej danego kraju od rynku zagranicznego, a ze względu na ryzyko kontrposunięć na rynku międzynarodowym prowadzi do pogorszenia perspektyw handlowych, które związane są ściśle z perspektywami inwestycyjnymi. Pociągnięcia protekcyjnistyczne w jednej gałęzi szkodzą zatem drugiej, a zastosowane również w drugiej — nie chronią lub za mało chronią pierwszą, gdzie należy rekompensować straty. Stąd też konieczne jest ograniczanie przypadków protekcji, jeżeli ma ona dać korzyści.

W handlu międzynarodowym natomiast posunięcia retorsyjne państw usiłujących przeciwdziałać niekorzystnym dla nich efektom polityki protekcyjnistycznej prowadzą do zaostrenia walki konkurencyjnej na skutek przesunięcia strumieni handlu. Przykładem samopogłębiania się protekcyjizmu w skali międzynarodowej jest wojna stalowa pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a EWG i Japonią, zapoczątkowana kartelowymi praktykami Wspólnoty. Analogiczny mechanizm uruchomiony został na mocy decyzji Komisji EWG w stosunku do Korei Południowej, Hongkongu i Tajwanu z żądaniem niezwiększania dostaw obuwi na rynek

Wspólnoty. Kraje te w 1977 r. dostarczyły około 46% z 300 mln par butów zakupionych przez EWG za granicą. W związku z wprowadzeniem przez Stany Zjednoczone, Kanadę, Australię, Nową Zelandię i Republikę Południowej Afryki ograniczeń na import obuwia ze wspomnianych krajów azjatyckich, poszukują one nowych rynków zbytu w celu rozładowania swej nadwyżki butów ocenianej obecnie na 50-100 mln par¹⁴.

Protekcjonizm EWG, podobnie jak innych krajów kapitalistycznych, w wyniku głębokich zmian strukturalnych w latach siedemdziesiątych przybrał takie rozmiary, że stał się czynnikiem utrudniającym wzrost gospodarczy i ekspansję handlu międzynarodowego. Świadczy o tym długotrwałe stosowanie restrykcji handlowych, przyczyniających się do konserwacji starych struktur, wydłużania procesów przystosowawczych i osłabiania roli handlu zagranicznego w procesie wzrostu gospodarczego. Należy sądzić, że za stosowaniem polityki protekcjonizmu w EWG najbardziej przemawiają względy społeczne, gdyż skutkiem ograniczania produkcji, szybkiego przestawiania aparatu wytwórczego na nowe technologie, czy wręcz likwidacji nie wytrzymujących konkurencji zakładów pracy, jest wzrost bezrobocia. Aby temu zapobiec konieczne jest możliwie szybkie stworzenie nowych miejsc pracy w sferze usług, co potwierdza wzrost znaczenia tego sektora w strukturze gospodarczej krajów EWG. Polityka strukturalna rządów poszczególnych krajów członkowskich, jak też organów koordynujących działalność całego ugrupowania, powinna zatem w coraz większym stopniu koncentrować się na rozwoju sfery usług jako sektora, nabierającego szczególnej wagi w dalszym rozwoju gospodarczym Wspólnoty.

¹⁴ Por. J. Bielański, *Przyczyny nowej fali protekcjonizmu EWG*, „Handel Zagraniczny” nr 7/1978.

